

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग पाच

वर्ष १, अंक २७] शुक्रवार, डिसेंबर १८, २०१५/अग्रहायण २७, शके १९३७ [पृष्ठे ११, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ७६

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानसभेत व महाराष्ट्र विधानपरिषदेत सादर केलेली विधेयके

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

महाराष्ट्र विधानसभेत दिनांक १८ डिसेंबर, २०१५ रोजी पुरःस्थापित करण्यात आलेले खालील विधेयक महाराष्ट्र विधानसभा नियम ११६ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात येत आहे :-

L. A. BILL No. LXVI OF 2015.

A BILL

TO PREVENT THE COMMISSION OF OFFENCES OF ATROCITIES AGAINST THE MEMBERS OF THE MINORITIES, TO PROVIDE SPECIAL COURTS FOR THE TRIAL OF SUCH OFFENCES AND FOR THE RELIEF AND REHABILITATION OF THE VICTIMS OF SUCH OFFENCES AND FOR MATTERS CONNECTED THEREWITH OR INCIDENTAL THERETO.

सन २०१५ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक ६६.

अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तींवरील अत्याचाराचे अपराध करणा-या कृतीस प्रतिबंध करणे, अशा अपराधांची न्यायचौकशी करण्यासाठी विशेष न्यायालये स्थापन करणे आणि अशा अपराधांना बळी पडलेल्या लोकांना सहाय्य करणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे या गोष्टींसाठी आणि त्यांच्याशी संबंधित किंवा अनुषंगिक असलेल्या बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता विधेयक.

ज्याअर्थी, अलिकडच्या काळात अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तींवरील अत्याचाराचे अपराध करण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी अशा अपराधाचे खटले चालविण्याकरिता विशेष न्यायालये स्थापन करणे आणि अशा अपराधांना बळी पडलेल्या लोकांना सहाय्य करणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे या गोष्टींसाठी आणि त्यांच्याशी संबंधित किंवा अनुषंगिक असलेल्या बाबींसाठी तरतूद करणे इष्ट आहे ;

त्याअर्थी, भारतीय गणराज्यांच्या सहासष्टाव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :—

प्रकरण १

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव, १. (१) या अधिनियमास, अल्पसंख्याक समाज (अत्याचारांस प्रतिबंध) अधिनियम, २०१५ असे व्याप्ती व म्हणावे. प्रारंभ.

(२) तो संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यास लागू असेल.

(३) राज्य शासन, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नेमून देईल अशा दिनांकास अंमलात येईल.

व्याख्या. २. या अधिनियमात, संदर्भानुसार अन्यथा आवश्यक नसेल तर,—

(१) “ अत्याचार ” याचा अर्थ, कलम ३ अन्वये शिक्षापात्र असलेला अपराध असा आहे ;

(२) “ संहिता ” याचा अर्थ फौजदारी प्रक्रिया संहिता १९७३ (सन १९७४ चा अधिनियम, क्रमांक २) असा आहे ;

(३) “ अल्पसंख्याक समाज ” या शब्दप्रयोगांना, केंद्र शासनाने वेळोवेळी शासन परिपत्रकानुसार जाहिर केल्याप्रमाणे, असा आहे.

प्रकरण २

अत्याचारांचे अपराध

अत्याचाराच्या अपराधासाठी शिक्षा. ३. अल्पसंख्याक समाजातील नसलेली कोणतीही व्यक्ती जर अशा समाजाच्या व्यक्तींवर पुढील प्रकारचे अत्याचार करील तर ती व्यक्ती सहा महिन्यांपेक्षा कमी नसेल, परंतु पाच वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या शिक्षेला व द्रव्यदंडाला पात्र ठरेल ;

(१) (एक) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीस कोणताही खाण्यायोग्य नसेल अथवा किळसवाणा पदार्थ पिण्याची किंवा खाण्याची जबरदस्ती करणे ;

(दोन) अल्पसंख्याक समाजाच्या कोणत्याही व्यक्तीच्या राहत्या जागेत किंवा जागेशेजारी, अशा व्यक्तीला इजा पोहोचवणे, तिचा अपमान करणे किंवा तिला त्रास देणे व उद्देशाने विष्टा, केरकचरा, जनावरांची मढी किंवा इतर कोणत्याही घृणास्पद वस्तू टाकणे ;

(तीन) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीच्या शरीरावरील कपडे जबरदस्तीने काढून घेणे किंवा तिची नग्न अवस्थेत अथवा चेह-याला वा शरीराला रंग फासून धिंड काढणे किंवा तशाच प्रकारची मानवी प्रतिष्ठेचा अवमान करणारी कोणतीही कृती करणे ;

(चार) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीच्या मालकीच्या किंवा तिला नेमून देण्यात आलेल्या किंवा कोणत्याही सक्षम प्राधिकरणाने (कॉम्पिटन्ट ऑथॉरिटीने) त्या व्यक्तीला नेमून दिल्याचे अधिसूचित केलेल्या कोणत्याही जमिनीची अन्यायाने वहिवाट करणे किंवा तिच्यावर लागवड करणे किंवा त्या व्यक्तीला नेमून देण्यात आलेली जमीन स्वतःच्या नावावर हस्तांतरीत किंवा वर्ग करून घेणे ;

(पाच) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीला तिच्या जमिनीवरून किंवा जागेतून हुसकावून लावणे किंवा कोणतीही जमीन, जागा किंवा पाणी यांवरील तिच्या हक्कांचा ती वापर करत असताना त्यात अडथळा आणणे ;

(सहा) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीला भीक मागण्यास किंवा शासनाने सार्वजनिक प्रयोजनासाठी सक्तीची केली असेल अशा कोणत्याही सेवेव्यतिरिक्त त्याच प्रकारची इतर जुलूमजबरदस्तीची व वेढबिगारीची कामे करण्यास भाग पाडणे किंवा त्यासाठी प्रलोभन दाखविणे ;

(सात) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीला, विशिष्ट उमेदवाराला मत न देण्यासाठी किंवा कायद्याने तरतूद केलेली असेल त्याखेरीज, इतर प्रकारे मतदान करण्यासाठी भाग पाडणे किंवा धाकदपटशा दाखविणे ;

(आठ) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीविरुद्ध खोटा, दुष्ट किंवा तापदायक दावा दाखल करणे अथवा फौजदारी किंवा कायद्याची इतर कार्यवाही सुरू करणे ;

(नऊ) कोणत्याही लोकसेवकास खोटी किंवा खोडसाळ माहिती पुरवणे व त्यायोगे अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीस इजा किंवा त्रास होईल अशाप्रकारे आपल्या कायदेशीर अधिकाराचा वापर करण्यास त्या लोकसेवकास उद्युक्त करणे ;

(दहा) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीचा पाणउतारा करण्याच्या उद्देशाने सर्व लोकांना दिसेल अशा प्रकारे कोणत्याही ठिकाणी तिचा हेतुपुरःसर अपमान करणे किंवा तिला धाकदपटशा दाखविणे ;

(अकरा) अल्पसंख्याक समाजाच्या कोणत्याही स्त्रीची अप्रतिष्ठा करण्याच्या किंवा तिचे शील भ्रष्ट करण्याच्या उद्देशाने तिच्यावर हमला करणे किंवा तिच्याविरुद्ध बळाचा वापर करणे ;

(बारा) अल्पसंख्याक समाजाच्या स्त्रीच्या इच्छेवर वर्चस्व गाजविण्याच्या स्थितीत असल्यामुळे, ज्यासाठी ती एरवी कधीही तयार झाली नसती अशा लैंगिक प्रयोजनासाठी तिचा गैरफायदा घेण्यासाठी अशा स्थितीचा वापर करणे ;

(तेरा) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्ती सर्वसामान्यपणे ज्या कोणत्याही झ-याचे, जलाशयाचे किंवा कोणत्याही इतर स्रोतापासून मिळणारे पाणी वापरत असतील त्या पाण्यात सर्वसाधारणपणे ज्या प्रयोजनासाठी वापर होत असेल त्यासाठी ते कमी योग्य व्हावे अशा प्रकारे ते पाणी दूषित किंवा घाण करणे ;

(चौदा) अल्पसंख्याक समाजाच्या कोणत्याही व्यक्तीला सार्वजनिक राबत्याच्या ठिकाणी जाण्यायेण्याचा कोणताही रूढीप्राप्त अधिकार नाकारणे किंवा अन्य जनतेला अथवा त्या जनतेच्या कोणत्याही भागाला ज्याचा वापर करण्याचा किंवा जेथे जाण्याचा हक्क असेल अशा सार्वजनिक राबत्याच्या ठिकाणाचा वापर करण्यास किंवा तेथे जाण्यास अशा व्यक्तीला प्रतिबंध करण्यासाठी अडथळा आणणे ;

(पंधरा) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीस तिचे घर, गाव किंवा अन्य निवासस्थान सोडण्यास भाग पाडणे किंवा तसे करण्यास कारणीभूत होणे ;

(सोळा) अल्पसंख्याक व्यक्तीस ती व्यक्ती अल्पसंख्याक समाजाची आहे म्हणून नोकरीस ठेवण्यास किंवा शैक्षणिक संस्थेत प्रवेश देण्यास प्रतिबंध करणे ;

(सतरा) अल्पसंख्याक व्यक्तीला गृहनिर्माण संस्थेत व सहकारी संस्थेत सदस्य म्हणून घेण्यास टाळाटाळ करणे ;

(अठरा) अल्पसंख्याक समाजाची प्रार्थनास्थळे, शैक्षणिक संस्था तसेच रुग्णालये आणि सांस्कृतिक कार्य करणा-या संस्था यावर हल्ले करून त्यांच्या इमारतींची नासधूस करणे ;

(एकोणिस) अल्पसंख्याक समाजातर्फे चालविण्यात येणा-या शिक्षण संस्थांमध्ये इतर समाजाच्या विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यासाठी दडपण आणणे किंवा बळजबरी करणे.

(२) अल्पसंख्याक समाजाची नसेल अशा कोणत्याही व्यक्तीने :—

(एक) अल्पसंख्याक समाजाची कोणतीही व्यक्ती, त्या-त्या वेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याने देहदंडास योग्य अशा अपराधासाठी सिद्धापराधी ठरवली जावी या उद्देशाने, किंवा खोटा साक्षीपुरावा दिला अथवा तयार केला असता तो तिला सिद्धापराधी ठरण्यास कारणीभूत होण्याची शक्यता असल्याचे माहित असताना, खोटा साक्षीपुरावा दिल्यास किंवा तयार केल्यास तिला जन्मठेपेची व द्रव्यदंडाची अशा दोन्ही शिक्षा देण्यात येतील, आणि अशा खोट्या किंवा तयार केलेल्या खोट्या साक्षीपुराव्यामुळे अल्पसंख्याक समाजाची निरपराध व्यक्ती सिद्धापराधी ठरली आणि तिला फाशी देण्यात आले, तर असा खोटा साक्षीपुरावा देणा-या किंवा तयार करणा-या व्यक्तीला मृत्युदंड देण्यात येईल ;

(दोन) अल्पसंख्याक समाजाची कोणतीही व्यक्ती देहदंडास योग्य नसणा-या परंतु, सात वर्षांच्या किंवा त्याहून अधिक मुदतीच्या तुरुंगवासाची शिक्षा होणा-या अपराधासाठी सिद्धापराधी ठरवली जावी या उद्देशाने, किंवा खोटा साक्षीपुरावा दिला अथवा तयार केला असता, तो तिला सिद्धापराध ठरवण्यास कारणीभूत होण्याची शक्यता असल्याचे माहित असताना खोटा साक्षीपुरावा दिल्यास किंवा तयार केल्यास ती सहा महिन्यांपेक्षा कमी नाही, परंतु, सात वर्षांपर्यंत किंवा त्यापेक्षाही जास्त असू शकेल इतकी कारावासाची शिक्षा व द्रव्यदंडाची शिक्षा होण्यास पात्र ठरेल ;

(तीन) अल्पसंख्याक समाजाच्या व्यक्तीच्या मालकीच्या कोणत्याही मालमत्तेस नुकसान पोहोचवण्याच्या उद्देशाने, किंवा आग किंवा कोणताही स्फोटक पदार्थ यांच्या मदतीने खोडसाळपणा केला असता अशा प्रकारे नुकसान पोहोचवण्याची शक्यता आहे हे माहित असताना आग किंवा स्फोटक पदार्थ यांच्या सहाय्याने खोडसाळपणा केल्यास ती सहा महिन्यांपेक्षा कमी नाही, परंतु, सात वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाची व द्रव्यदंडाची शिक्षा होण्यास पात्र ठरेल ;

(चार) अल्पसंख्याक समाजातील व्यक्ती सर्वसाधारणपणे प्रार्थनास्थळ म्हणून किंवा मानवी निवासाची जागा म्हणून किंवा मालमत्तेच्या सुरक्षित रक्षणाची जागा म्हणून वापरीत असेल अशा कोणत्याही इमारतीला नुकसान पोहोचवण्याच्या उद्देशाने आग लावून किंवा स्फोटक पदार्थांच्या वापराने त्या इमारतीला नुकसान पोहोचवण्याची शक्यता आहे हे माहित असताना तसे करण्याचा खोडसाळपणा केल्यास ती जन्मठेपेची आणि द्रव्यदंडाची शिक्षा होण्यास पात्र ठरेल ;

(पाच) एखादी व्यक्ती अल्पसंख्याक समाजाची आहे किंवा एखादी मालमत्ता अशा व्यक्तीच्या मालकीची आहे, याच केवळ कारणासाठी त्या व्यक्तीविरुद्ध किंवा त्या मालमत्तेविरुद्ध भारतीय दंड संहिता अधिनियम, १८६० (१८६० चा ४५) या अन्वये दहा वर्षांपर्यंत किंवा अधिक कालावधीच्या कारावासास पात्र असेल असा अपराध केल्यास ती जन्मठेपेची व द्रव्यदंडाची शिक्षा होण्यास पात्र ठरेल ;

(सहा) या प्रकरणाखालील अपराध करण्यात आलेला आहे हे माहित असताना किंवा तसे सकारण वाटत असल्यामुळे अपराधी व्यक्तीला कायदेशीर शिक्षेपासून वाचविण्याच्या उद्देशाने त्या अपराधासंबंधीचा कोणताही पुरावा नाहीसा करण्याची व्यवस्था केल्यास किंवा त्या उद्देशाने त्या अपराधासंबंधीची अशी कोणतीही माहिती दिल्यास की जी माहिती खोटी असल्याचे तिला माहित असेल किंवा वाटत असेल ती व्यक्ती त्या अपराधासाठी तरतूद करण्यात आलेली शिक्षा होण्यास पात्र ठरेल ;

(सात) लोकसेवक (पब्लिक सर्व्हंट) असून या कलमाखालील कोणताही अपराध केल्यास ती व्यक्ती एक वर्षापेक्षा कमी नसेल, परंतु त्या अपराधाकरिता तरतूद करण्यात आलेल्या शिक्षेइतकी असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाची शिक्षा होण्यास पात्र ठरेल ;

४. लोकसेवक असेल परंतु अल्पसंख्याक समाजाची नसेल अशी जी कोणतीही व्यक्ती, या अधिनियमाखाली कर्तव्यात कसूर तीने जी कर्तव्ये पार पाडणे आवश्यक असेल ती कर्तव्ये पार पाडण्यात जाणूनबुजून कसूर करीत असेल त्या कर्तव्याबद्दल शिक्षा. व्यक्तीला सहा महिन्यांपेक्षा कमी नसेल परंतु एक वर्षापर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या तुरुंगवासाची शिक्षा होईल.
५. या प्रकरणाखालील अपराधाबद्दल अगोदरच सिध्दापराधी ठरवण्यात आलेल्या ज्या कोणत्याही लागोपाठच्या व्यक्तीला दुस-या अपराधाबद्दल किंवा दुस-या अपराधानंतरच्या कोणत्याही अपराधाबद्दल सिध्दापराधी ठरवण्यात अपराधसिध्दीसाठी वाढीव शिक्षा. येईल, त्या व्यक्तीला एक वर्षापेक्षा कमी नसेल परंतु त्या अपराधासाठी तरतूद केलेल्या शिक्षेच्या मुदतीएवढी असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाची शिक्षा होईल.
६. या अधिनियमाच्या इतर तरतुदींना अधीन राहून, भारतीय दंड संहिता (१८६० चा अधिनियम क्र.४५) भारतीय दंड यांचे कलम ३४, प्रकरण तीन, प्रकरण चार, प्रकरण पाच, प्रकरण पाच-क , कलम १४९ आणि प्रकरण तेवीस संहितेच्या विशिष्ट तरतुदी लागू यांच्या तरतुदी भारतीय दंड संहितेच्या प्रयोजनांसाठी ज्याप्रमाणे लागू होतात त्याप्रमाणे, शक्य होईल तेथवर, या करणे. अधिनियमाच्या प्रयोजनांसाठी लागू होतील.
७. (१) या प्रकरणाखाली शिक्षापात्र असलेल्या कोणत्याही अपराधाबद्दल एखाद्याव्यक्तीला सिध्दापराध विवक्षित व्यक्तींची ठरवण्यात आलेले असेल त्याबाबतीत, विशेष न्यायालय, त्या व्यक्तीला कोणतीही शिक्षा देण्याबरोबरच आणखी मालमत्ता व्यक्तीच्या मालकीच्या ज्या कोणत्याही जंगम किंवा स्थावर किंवा दोन्ही प्रकारच्या मालमत्तेचा तो अपराध करण्यासाठी सरकारजमा होणे. वापर करण्यात आलेला असेल ती मालमत्ता सरकारजमा होईल, असे लेखी आदेशाद्वारे घोषित करू शकेल ;
- (२) कोणत्याही व्यक्तीवर या प्रकरणाखालील कोणत्याही अपराधाचा दोषारोप करण्यात येईल त्याबाबतीत, तिचा खटला चालवणा-या कोणत्याही न्यायालयाला, त्या व्यक्तीची जंगम किंवा स्थावर किंवा दोन्ही प्रकारची सर्व किंवा कोणतीही मालमत्ता असा खटला चालू असेल त्या काळात जप्त करण्याचा आदेश काढता येईल आणि अशा खटल्यात ती व्यक्ती सिध्दापराधी ठरल्यास अशी जप्त केलेली मालमत्ता, या प्रकरणाखाली त्या व्यक्तीवर लादलेला कोणताही द्रव्यदंड वसूल करण्यासाठी आवश्यक असेल तितक्या प्रमाणात सरकारजमा केली जाऊ शकेल.
८. या प्रकरणाखालील अपराधासंबंधीच्या खटल्यात जर असे सिध्द झाले की, अपराधासंबंधीची गृहीत तत्वे.
- (एक) आरोपीने या प्रकरणाखालील अपराध केल्याचा दोषारोप करण्यात आलेल्या किंवा असा अपराध केल्याचा वाजवी संशय असलेल्या व्यक्तीला कोणतीही आर्थिक मदत केली होती, तर विशेष न्यायालय, विरुद्ध असे काही सिध्द न झाल्यास, अशा व्यक्तीने (आरोपीने) अपराध करण्यास प्रोत्साहन दिले होते असे गृहीत धरील ;
- (दोन) काही व्यक्तींच्या गटाने या प्रकरणाखालील अपराध केला होता आणि करण्यात आलेला अपराध हा, जमिनीसंबंधीच्या किंवा इतर कोणत्याही बाबीसंबंधीच्या चालू असलेल्या अशा वादाचा परिणाम म्हणून घडला होता असे सिध्द झाले तर सामाईक उद्देश तडीला नेण्यासाठी किंवा सामाईक हेतू साध्य करण्यासाठी तो अपराध करण्यात आला असे गृहीत धरण्यात येईल.
९. (एक) संहितेमध्ये किंवा या अधिनियमाच्या कोणत्याही इतर तरतुदींमध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी अधिकार बहाल राज्यशासनास, कोणत्याही जिल्ह्यामध्ये किंवा त्याच्या भागामध्ये, करणे.
- (अ) या अधिनियमाखालील कोणत्याही अपराधास प्रतिबंध करण्यासाठी किंवा त्याला तोंड देण्यासाठी, किंवा
- (ब) या अधिनियमाखाली कोणत्याही प्रकरणासाठी किंवा कोणत्याही वर्गातील अथवा गटातील प्रकरणासाठी, या संहितेअन्वये पोलीस अधिका-यांने अशा जिल्ह्यामध्ये किंवा त्याच्या भागामध्ये किंवा प्रकरणपरत्वे अशा प्रकरणासाठी किंवा अशा वर्गातील अथवा गटातील प्रकरणांसाठी वापरावयाचे अधिकार, राज्य शासनाच्या कोणत्याही अधिका-याला बहाल करणे आवश्यक किंवा इष्ट वाटल्यास राज्य शासन, शासकीय **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे ते अधिकारी आणि विशेषतः व्यक्तींना अटक करणे, त्यांची चौकशी करणे आणि कोणत्याही विशेष न्यायालयासमोर त्यांचा खटला चालवणे, या संबंधीचे अधिकार त्याप्रमाणे बहाल करू शकेल,

(दोन) पोलीस खात्याचे सर्व अधिकारी आणि शासनाचे इतर सर्व अधिकारी हे, पोटकलम (१) मध्ये निर्देश करण्यात आलेल्या अधिकाराचा, या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेला कोणताही नियम, योजना किंवा आदेश यांच्या तरतुदी अंमलात आणण्याच्या कामात मदत करतील.

(तीन) या संहितेच्या तरतुदी एखाद्या अधिका-याने पोटकलम (१) खाली अधिकारांचा वापर करण्याच्या बाबतीत, शक्य असेल तेथेच लागू होतील.

प्रकरण ३

तडीपार

अपराध करण्याची शक्यता असलेल्या व्यक्तीला दूर करणे.

१०. (एक) अल्पसंख्याक बहुलक्षेत्रातील या अधिनियमाच्या प्रकरण दोनखालील अपराध करण्याची शक्यता आहेत अशी तक्रार करण्यात आली असता किंवा पोलिसांनी तसा अहवाल दिला असता विशेष न्यायालयाची त्याबाबत खात्री होईल त्या बाबतीत ते न्यायालय लेखी आदेश देऊन त्याद्वारे अशा व्यक्तीला, तिने त्या आदेशात विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा मार्गाने व अशा क्षेत्रांच्या सीमाबाहेर निघून जावे असा निर्देश आणि ज्या क्षेत्रातून निघून जाण्याचा निर्देश तिला देण्यात आला होता त्या क्षेत्रामध्ये, त्या आदेशात विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा दोन वर्षांपेक्षा अधिक नसलेल्या कालावधीपर्यंत परत न येण्याचा निर्देश देऊ शकेल ;

(दोन) विशेष न्यायालय, पोटकलम (१) खाली निर्देश दिलेल्या व्यक्तीला त्या कलमाखालील आदेशाबरोबर ज्यांच्या आधारे असा आदेश देण्यात आलेला असेल ती कारणे कळवील ;

(तीन) पोटकलम (१) खालील आदेश जिच्याविरुद्ध देण्यात आलेला असेल त्या व्यक्तीने किंवा तिच्यावतीने अन्य कोणत्याही व्यक्तीने आदेशाच्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आत अर्ज केला असता विशेष न्यायालयाच्या लेखी नमूद करून ठेवावयाच्या कारणावरून असा आदेश रद्द करता येईल किंवा त्यात फेरफार करता येईल.

एखादी व्यक्ती (त्या) क्षेत्रातून निघून जात नाही आणि निघून गेल्यानंतर पुन्हा त्या क्षेत्रात प्रवेश करते, त्या बाबतीत अनुसरावयाची कार्यपद्धती.

११. (एक) ज्या व्यक्तीला कलम १० खाली कोणत्याही क्षेत्रातून निघून जाण्याचा निर्देश दिलेला असेल ती व्यक्ती पोटकलम (२) खाली विशेष न्यायालयाच्या परवानगीने असेल त्या व्यतिरिक्त एरवी (अ) देण्यात आलेल्या निर्देशानुसार तेथून गेली नाही; किंवा (ब) अशा प्रकारे तेथून निघून गेल्यानंतर आदेशामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या मुदतीत तिने अशा क्षेत्रामध्ये प्रवेश केला, तर विशेष न्यायालय, तिला अटक करण्याची आणि अशा क्षेत्राबाहेर असलेल्या व विशेष न्यायालय विनिर्दिष्ट करील अशा ठिकाणी पोलिसांच्या रक्षणाखाली तिला हलविण्याची व्यवस्था करू शकेल.

(दोन) विशेष न्यायालय, जिच्या संबंधात कलम १० खाली आदेश देण्यात आलेला असेल त्या कोणत्याही व्यक्तीला लेखी आदेश देऊन, ज्या क्षेत्रातून निघून जाण्याचा निर्देश तिला दिलेला होता त्या क्षेत्रामध्ये अशा लेखी आदेशात विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा तात्पुरत्या कालावधीसाठी आणि अशा शर्तीच्या अधीन राहून परत येण्याची परवानगी देऊ शकेल आणि घालण्यात आलेल्या शर्तीचे यथोचितरीत्या पालन होण्यासाठी जामिनासाठी किंवा जामिनाविना बंधपत्र (बॉन्ड) करून देणे तिला आवश्यक करू शकेल.

(तीन) विशेष न्यायालयाला अशी कोणतीही परवानगी कोणत्याही वेळी मागे घेता येईल.

(चार) जी कोणतीही व्यक्ती, तिला जेथून निघून जाण्याचा निर्देश झाला होता त्या क्षेत्रामध्ये अशा परवानगीने परत येईल ती व्यक्ती तिला घालण्यात आलेल्या शर्तीचे पालन करील आणि ज्या तात्पुरत्या कालावधीसाठी तिला परवानगी मिळालेली होती तो कालावधी समाप्त झाल्यावर किंवा असा तात्पुरता कालावधी समाप्त होण्यापूर्वी अशी परवानगी मागे घेण्यात आल्यावर स्वतः अशा क्षेत्राबाहेर निघून जाईल आणि कलम १० खाली विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीपैकी उलटून न गेलेल्या कालावधीमध्ये तेथे परत येणार नाही.

(पाच) एखादी व्यक्ती तिला घालण्यात आलेल्या कोणत्याही शर्तीचे पालन करण्यास किंवा त्यानुसार स्वतः त्याक्षेत्रातून निघून जाण्यास कसूर करील किंवा अशा प्रकारे स्वतः तेथून निघून गेल्यानंतर नव्याने परवानगी न घेता अशा क्षेत्रामध्ये प्रवेश करील किंवा परत जाईल तर विशेष न्यायालय त्या व्यक्तीला अटक करण्याची आणि अशा क्षेत्राबाहेर असलेल्या व ते विशेष न्यायालय विनिर्दिष्ट करील अशा ठिकाणी पोलिसांच्या रक्षणाखाली तिला हलविण्याची व्यवस्था करू शकेल.

१२. (एक) जिच्याविरुद्ध कलम १० खाली आदेश देण्यात आलेला असेल ती प्रत्येक व्यक्ती, विशेष न्यायालयाने तसे फर्मावल्यास, पोलीस अधिका-याला तिची मापे व छायाचित्र घेऊ देईल ;

ज्यांच्याविरुद्ध कलम १० खालील आदेश देण्यात आलेला असेल अशा व्यक्तींची मापे आणि छायाचित्रे इत्यादी घेणे.

(दोन) पोटकलम (१) मध्ये उल्लेख करण्यात आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला तिची मापे किंवा छायाचित्रे घेतली जाण्यास प्रतिकार करील किंवा ती घेऊ देण्यास नकार देईल तर अशी मापे किंवा छायाचित्रे घेऊ देण्याबाबत फर्मावण्यात आले असता ती व्यक्ती तिची अशा प्रकारे मापे किंवा छायाचित्रे मिळण्यासाठी आवश्यक त्या सर्व मार्गांचा अवलंब करणे कायदेशीर असेल ;

(तीन) पोटकलम (२) खाली मापे किंवा छायाचित्रे घेतली जाण्यास प्रतिकार करणे किंवा नकार देणे भारतीय दंड संहितेच्या (१८६० चा कलम ४५) कलम १८६ खालील अपराध असल्याचे मानण्यात येईल ;

(चार) कलम १० खालील आदेश रद्द करण्यात येईल त्याबाबतीत पोटकलम (२) अन्वये घेण्यात आलेली सर्व मापे आणि (निगेटिव्हसह) छायाचित्रे नष्ट करण्यात येतील किंवा असा आदेश ज्या व्यक्तीविरुद्ध दिलेला असेल त्या व्यक्तीकडे सुपूर्द करण्यात येतील ;

१३. कलम १० खाली देण्यात आलेल्या विशेष न्यायालयाच्या आदेशाचे उल्लंघन करणारी व्यक्ती एक वर्षापर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या आणि द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस पात्र ठरेल ;

कलम १० खालील आदेशाचे पालन न करण्याबद्दल शास्ती.

प्रकरण ४

विशेष न्यायालये

१४. खटले त्वरेने चालविले जावे यासाठी राज्य शासन, उच्च न्यायालयाच्या मुख्य न्यायमूर्तीच्या सहमतीने, विशेष न्यायालय. शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, प्रत्येक जिल्ह्यासाठी, या अधिनियमाखालील अपराधांचे खटले चालणारे विशेष न्यायालय म्हणून सत्र न्यायालयास विनिर्दिष्ट करील.

१५. राज्य शासन प्रत्येक विशेष न्यायालयात खटले चालविण्याकरिता, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, विशेष सरकारी अभियोक्ता म्हणून एखाद्या सरकारी अभियोक्त्यास विनिर्दिष्ट करील किंवा अधिवक्ता (अॅडव्होकेट) म्हणून सातपेक्षा कमी नसतील इतकी वर्षे व्यवसाय करत असलेल्या अधिवक्त्याची नेमणूक करील.

विशेष सरकारी अभियोक्ता.

प्रकरण पाच

संकीर्ण

१६. नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम , १९५५ (१९५५ चा २२) यांच्या कलम १० क च्या तरतुदी, या अधिनियमाखाली सामुदायिक दंड बसवणे व तो वसूल करणे आणि त्यांच्याशी संबंधित इतर सर्व बाबी यांच्या प्रयोजनार्थ शक्य असेल तेथवर लागू होतील.

सामुदायिक दंड बसवण्याचा राज्य शासनाचा अधिकार.

१७. (१) जिल्हा दंडाधिका-याला किंवा उपविभागीय दंडाधिका-याला किंवा अन्य कोणत्याही कार्यकारी दंडाधिका-याला किंवा पोलीस उपनिरीक्षकांपेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या कोणत्याही पोलीस अधिका-याला माहिती मिळाल्यानंतर व त्याला आवश्यक वाटेल अशी चौकशी केल्यानंतर असे मानण्यास कारण असेल की, त्याच्या अधिकारितेच्या स्थानिक सीमांमधील कोणत्याही ठिकाणी राहणारी किंवा तेथे वारंवार जाणारी आणि अल्पसंख्याक समाजाची नसेल अशी कोणतीही व्यक्ती किंवा व्यक्तीचा गट या अधिनियमाखालील अपराध करण्याची शक्यता आहे किंवा असा कोणताही अपराध करण्याची धमकी त्या व्यक्तीने किंवा गटाने दिलेली आहे आणि त्याचे असे मत असेल की, कार्यवाही करण्यास या प्रकरणात पुरेसे कारण आहे तर, त्याला असे क्षेत्र अत्याचारास प्रवण असलेले क्षेत्र म्हणून घोषित करता येईल व शांतता व सद्भाव राहण्यासाठी आणि सार्वजनिक सुव्यवस्था व शांतता राखण्यासाठी आवश्यक ती कार्यवाही करता येईल व प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करता येईल.

कायदा व सुव्यवस्था यासंबंधीच्या यंत्रणेने करावयाची प्रतिबंधात्मक कार्यवाही.

(२) संहितेची प्रकरणे आठ, दहा व अकरा यांमधील तरतुदी शक्य असेल तेथवर पोट-कलम (१) च्या प्रयोजनांसाठी लागू होतील.

(३) राज्य शासनास, शासकीय **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे एक किंवा अधिक योजना आखता येतील व त्यामध्ये, पोट-कलम (१) मध्ये उल्लेख केलेल्या अधिका-यांनी, अत्याचारांस प्रतिबंध करण्यासाठी आणि अल्पसंख्याक समाजाच्या लोकांमध्ये सुरक्षिततेची भावना पुन्हा प्रस्थापित करण्यासाठी अशा योजनेमध्ये किंवा योजनांमध्ये निर्देशिण्यात आलेली कार्यवाही कोणत्या पध्दतीने करावी, ती पध्दती विनिर्दिष्ट करता येईल.

भारतीय दंड
संहिता अधिनियम,
१८६० या
अधिनियमाखालील
अपराध करणा-या
व्यक्तींना कलम
४३८ लागू न
होणे.

१८. कोणत्याही व्यक्तीला या अधिनियमाखालील अपराध केल्याच्या आरोपावरून करावयाच्या अटकेचा संबंध असेल अशा कोणत्याही प्रकरणाच्या संबंधात भारतीय दंड संहितेच्या कलम ४३८ मधील कोणतीही गोष्ट लागू होणार नाही.

भारतीय दंड
संहिता अधिनियम,
१८६० या
अधिनियमाखालील
अपराधाबद्दल दोषी
असलेल्या
व्यक्तीला कलम
३६० किंवा
अपराधी परिचीक्षा
अधिनियमाच्या
तरतुदी लागू न
होणे.

१९. या अधिनियमाखालील अपराध केल्याबद्दल दोषी असल्याचे आढळून आले असेल अशा, अठरा वर्षांपेक्षा अधिक वयाच्या कोणत्याही व्यक्तीला भारतीय दंड संहितेच्या कलम ३६० च्या तरतुदी आणि अपराधी परिचीक्षा अधिनियम, १९५८ (१९५८ चा २०) यांच्या तरतुदी लागू होणार नाहीत.

हा अधिनियम
इतर कायद्यांपेक्षा
अधिक प्रभावी
असणे.

२०. या अधिनियमामध्ये अन्य तरतूद केलेली असेल त्याव्यतिरिक्त इतर बाबतीत, त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यामध्ये किंवा कोणत्याही रुढीमध्ये किंवा परिपाठामध्ये किंवा अशा कोणत्याही कायद्यामुळे परिणामकारक असलेल्या कोणत्याही लेखामध्ये या अधिनियमाच्या तरतुदीशी विसंगत असे काहीही अंतर्भूत असेल तर त्या तरतुदी परिणामकारक असतील.

अधिनियमाची
परिणामकारकरीतीने
अंमलबजावणी
केली जाण्याची
खातरजमा करणे हे
शासनाचे कर्तव्य.

२१. (१) केंद्र सरकार या संबंधात करील अशा नियमांच्या अधीन राहून राज्य शासन, या अधिनियमाची परिणामकारक रीतीने अंमलबजावणी होण्यासाठी आवश्यक असतील अशा उपाययोजना करील.

(२) विशेषतः आणि यापूर्वीच्या तरतुदींच्या सार्वत्रिकतेला बाधा न येता अशा उपाययोजनांमध्ये पुढील गोष्टींचा समावेश करता येईल.

(एक) अत्याचार झालेल्या व्यक्तींना न्याय मिळवणे शक्य व्हावे यासाठी अशा व्यक्तींसाठी कायदेविषयक सहाय्यासह पुरेशा सुविधांसाठी तरतूद ;

(दोन) या अधिनियमाखालील अपराधाबाबत चौकशी व न्यायचौकशी (ट्रायल) चालू असतांना अत्याचारग्रस्त व्यक्तींसह साक्षीदारांना प्रवास आणि निर्वाह (मेटेनन्स) खर्च देण्याची तरतूद ;

(तीन) अत्याचारग्रस्त व्यक्तींचे आर्थिक व सामाजिक पुनर्वसन करण्याची तरतूद ;

(चार) या अधिनियमाच्या तरतुदींचे उल्लंघन केल्याबद्दल खटले भरण्यासाठी किंवा अशा खटल्यांवर देखरेख करण्यासाठी अधिका-यांची नेमणूक करणे ;

(पाच) अशा उपाययोजना तयार करण्याच्या किंवा त्या राबविण्याच्या कामात राज्यशासनाला मदत करण्यासाठी, त्या शासनाला योग्य वाटतील अशा स्तरांवर समित्या स्थापन करणे ;

(सहा) या अधिनियमाच्या तरतुदी अधिक चांगल्या प्रकारे अंमलात आणण्यासाठी उपाययोजना सुचविण्याच्यादृष्टीने या अधिनियमाच्या तरतुदी कशा प्रकारे राबविल्या जातात त्याची ठराविक कालांतराने पाहणी करण्याची तरतूद ;

(सात) ज्या क्षेत्रामध्ये अल्पसंख्याक समाजातील व्यक्तींवर अत्याचार होण्याची शक्यता असेल ती क्षेत्रे शोधून निश्चित करणे आणि अशा व्यक्तींच्या सुरक्षिततेची खात्री होईल अशा प्रकारच्या उपाययोजना स्वीकारणे.

(३) राज्य शासनाने पोट-कलम (१) खाली केलेल्या उपाययोजनांमध्ये एकवाक्यता आणण्यासाठी केंद्र सरकार, आवश्यक असतील असे उपाय करील.

(४) केंद्र सरकार, त्याने स्वतः व राज्य शासनाने या कलमाच्या तरतुदीच्या अनुरोधाने केलेल्या उपाययोजनांचा अहवाल प्रत्येक वर्षी संसदेच्या प्रत्येक सभागृहाच्या पटलावर ठेवील.

२२. या अधिनियमाखालील सद्भावनेने केलेल्या किंवा करण्याचा उद्देश असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल सद्भावनेने केंद्र सरकारविरुद्ध किंवा राज्यशासन अथवा शासनाचा कोणताही अधिकारी किंवा प्राधिकारी (ऑथॅरिटी) किंवा केलेल्या कृतीला अन्य कोणतीही व्यक्ती यांविरुद्ध कोणताही दावा करता येणार नाही, खटला भरता येणार नाही किंवा अन्य संरक्षण. कायदेशीर कारवाई करता येणार नाही.

२३. (१) राज्य सरकारला या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे नियम करण्याचा अधिकार. नियम करता येतील.

(२) या अधिनियमाखालील करण्यात आलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर शक्य असेल तितक्या लवकर, विधानसभेचे अधिवेशन चालू असतांना एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन किंवा त्याहून अधिक अधिवेशनात, एकूण तीस दिवसांची होईल इतक्या मुदतीकरिता, विधानसभेच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल आणि पूर्वोक्त अधिवेशनाच्या किंवा लागोपाठच्या अधिवेशनांच्या लगतनंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी त्या नियमात कोणताही फेरबदल करण्यास दोन्ही सभागृहे तयार होतील तर तो नियम त्यानंतर अशा फेरबदल केलेल्या स्वरूपात अंमलात येईल किंवा प्रकरणपरत्वे मुळीच अंमलात येणार नाही. तथापि, असा कोणताही फेरबदल किंवा विलोपन (अॅनलमेंट) यामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिग्राह्यतेस बाधा येणार नाही.

उद्देश व कारणे यांचे निवेदन.

राज्यात अल्पसंख्याक समाजातील व्यक्तींवर वारंवार हल्ले होत असून त्यांना अन्यायकारक वागणूक मिळत असल्याच्या घटना घडत आहेत. त्यामुळे अल्पसंख्याक समाजातील व्यक्ती अनेक अपराधांचे बळी ठरल्यामुळे त्यांना अप्रतिष्ठा, अपमान व छळवणूकीला तोंड द्यावे लागत आहे. परिणामी, केवळ मालमत्तेलाच नव्हे तर त्यांना त्यांच्या जीवितालाही मुकावे लागेल त्यामुळे या समाजामध्ये असुरक्षिततेची भावना निर्माण झाली आहे. तसेच अल्पसंख्याक समाजाच्या धार्मिक स्थळांवर होत असलेल्या वाढत्या हल्ल्यांमुळे त्यांना त्यांच्या धर्माचे पालन करण्यास अनेक अडथळे निर्माण होत आहेत. त्याचप्रमाणे अल्पसंख्याक आहे म्हणून नोकरी नाकारणे, गृहनिर्माण संस्थेत सभासदत्व नाकारले जात आहे व अल्पसंख्याकांनी अथक परिश्रम करून नावारुपाला आणलेल्या शैक्षणिक संस्थेत बहुसंख्याक समाजातील काही लोकांकडून प्रवेश देण्यासाठी जबरदस्ती केली जात आहे.

अशा परिस्थितीत प्रचलित कायदे व भारतीय दंड संहितेतील सर्वसाधारण तरतुदी अशा अपराधास आळा घालण्यास अपु-या असल्याचे आढळून आले आहे, अल्पसंख्याक व्यक्ति व संस्था याविरुद्ध केल्या जाणा-या अपराधांना आळा घालणे व त्या व्यक्तींना अपराधापासून परावृत्त करणे यासाठी नवीन कायदा करणे आवश्यक आहे.

वरील उद्दीष्टे साध्य करणे हा या विधेयकाचा हेतू आहे.

विधान भवन :

मुंबई,

दिनांक १९ नोव्हेंबर, २०१५.

अमीन पटेल,

प्रभारी सदस्य.

वैधानिक अधिकार सोपविण्यासंबंधीचे जापन.

या विधेयकात, वैधानिक अधिकार सोपविण्यासंबंधीचे पुढील प्रस्ताव अंतर्भूत आहेत :-

खंड १(३).- या खंडाद्वारे, राज्य शासन **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे नेमून देईल अशा दिनांकास अधिनियम अंमलात आणण्याचा अधिकार राज्य शासनाला प्रदान करण्यात आला आहे.

खंड १(१)(ब).- या खंडाद्वारे, कोणत्याही प्रकरणासाठी किंवा कोणत्याही वर्गातील अथवा गटातील प्रकरणासाठी, या संहितेअन्वये पोलीस अधिका-याने अशा जिल्ह्यामध्ये किंवा त्याच्या भागामध्ये किंवा प्रकरणपरत्वे अशा प्रकरणासाठी किंवा अशा वर्गातील अथवा गटातील प्रकरणांसाठी वापरावयाचे अधिकार, राज्य शासनाच्या कोणत्याही अधिका-याला बहाल करणे आवश्यक किंवा इष्ट वाटल्यास राज्य शासन, शासकीय **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे ते अधिकारी आणि विशेषतः व्यक्तींना अटक करणे, त्यांची चौकशी करणे आणि कोणत्याही विशेष न्यायालयासमोर त्यांचा खटला चालविणे यासंबंधीचा बहाल करण्याचा अधिकार राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

खंड १४.- या खंडाद्वारे, खटले त्वरेने चालविण्यासाठी राज्य शासन, उच्च न्यायालयाच्या मुख्य न्यायमूर्तीच्या सहमतीने शासकीय **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे प्रत्येक जिल्ह्यासाठी, या अधिनियमाखालील अपराधांचे खटले चालविण्यास विशेष न्यायालय म्हणून सत्र न्यायालयास विनिर्दिष्ट करण्याचा अधिकार राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

खंड १५.- या खंडाद्वारे, राज्य शासन प्रत्येक विशेष न्यायालयात खटले चालविण्यासाठी शासकीय **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे, विशेष सरकारी अभियोक्ता म्हणून एखाद्या सरकारी अभियोक्त्यास विनिर्दिष्ट करण्याचा किंवा अधिवक्ता (अॅडव्होकेट) म्हणून सातपेक्षा कमी नसतील इतकी वर्षे व्यवसाय करत असलेल्या अधिवक्त्याची नेमणूक करण्याचा अधिकार राज्य शासनाकडे घेण्यात आला आहे.

खंड २३.- या खंडाद्वारे, राज्य शासनास या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे नियम करण्याचे अधिकार प्रदान करण्यात आले आहेत.

२. वैधानिक अधिकार सोपविण्यासंबंधीचे वरील प्रस्ताव सामान्य स्वरूपाचे आहेत.

विधान भवन :

नागपूर,

दिनांक १८ डिसेंबर, २०१५.

डॉ. अनंत कळसे,

प्रधान सचिव,

महाराष्ट्र विधानसभा.